

Mesto kot materializacija patriarhata*

Iva Lukan

Semantična zanka prostorskega načrtovanja osvetljuje dejstvo, da ljudje oblikujemo grajeni prostor, hkrati pa ta prostor oblikuje nas, kar produkciji prostora nalaga dodatno težo in odgovornost. Vsak prostor je poleg prostorskega umeščen tudi v družbeni kontekst in prepleten z medčloveškimi odnosi. To pomeni, da je kot politični in ideološki produkt podvržen njihovi produkciji in reprodukciji. S tem se odpira vprašanje, kdo je pobudnik produkcije prostora in kdo ima moč za uveljavljanje interesov.

Ko na mesto pogledamo skozi teoretsko prizmo spola, ugotovimo dvoje. Prvič, da so mesta materializacija patriarhata, gradili so jih namreč (beli, hetero) moški načrtovalci, za (bele, hetero) moške uporabnike. In drugič, da so posledično ženske v mestu potisnjene na margino, saj prostor uporabljajo na drugačne načine in v druge namene kot moški prebivalci.

Feministični vidik prostora in mesta izpostavlja tudi Leslie Kern, urbana geografinja, raziskovalka mest, v knjigi *Feminist City*, v kateri dialektiko odslikavanja in oblikovanja družbenih odnosov ponazori na konkretnih primerih predmestnih naselij, javnega prevoza in pravice do osebne prostora ter na problematiki urbanega strahu.

Avtorica pojasnjuje, da predmestna naselja danes jemljemo kot nekaj samoumevnega, čeprav so urbanistični simptom razmerij moči iz časa po drugi svetovni vojni. Vse preveč opolnomočene ženske, ki so med vojno zasedle tovarniška delovna mesta, je bilo treba znova pacificirati in domestificirati. Zadnje je uspelo prav s predmestnimi hišami, ki so ženske vrnilo v zasebno sfero neplačanega skrbstvenega dela. Vzporedno s širjenjem suburbij so se v mestih dvigali nebotičniki, ki jih Kernova razume kot spomenike moški korporativni ekonomski moči. Nadaljuje s primerjavo uporabe javnega prevoza med moškimi in ženskami. Pravi, da kljub upadanju števila predmestnih gospodinj podatki še vedno kažejo, da po vsem svetu 75 odstotkov neplačanega skrbstvenega dela opravijo ženske. To se kaže v načinu dnevnih migracij v mestu. Moški dnevno potujejo od doma na delo in nazaj, največkrat z osebnim avtomobilom. Ženske za dnevne migracije pogosteje uporabljajo javni prevoz, njihove poti pa so zapletene, saj so sestavljene iz verižnih potovanj (ang. trip chains) med vrtcem, šolo, delovnim mestom in trgovino. Zato ženske v javnem prevozu plačujejo t. i. rožnati davek. Za isto storitev namreč plačujejo veliko več kot moški, ker so njihova potovanja verižna, vozovnice pa enkratne.

Problematika javnega prevoza pa se ne konča z rožnatim davkom. Avtorica opozarja na spolno nadlegovanje in razliko v govorici telesa med spoloma v javnem prevozu. Moški sedijo s široko razprtimi nogami, s čimer zasedejo več kot le svoj sedež. S tem prisilijo druge, da zasedejo čim manj javnega prostora. Podobno je tudi na otroških igriščih. Ste že kdaj videli skupino deklet, ki bi zasedla celotno športno igrišče? »Največ, kar si lahko ženske v javnih prostorih želijo, je, da jih ne bo nihče opazil, ogovoril ali požvižgal za njimi,« opaža avtorica. V mestih jim je namreč kršena pravica do osebne prostora. Zato se ženske v mestu ukvarjajo z vsemi vrstami samoomejevanja, da bi se izognile neželeni pozornosti in nadzoru nad telesom in vedenjem. Vsako mesto je namreč tudi mesto strahu pred nevarnim neznancem. Zato ženske prilagajajo svoja oblačila, prilagodijo tudi potovalne navade in se izogibajo temnim predelom mesta.

Tovrstne ponazoritve recipročnosti vplivov med prostorom in družbo odpirajo pomembno polje prezrtih vprašanj. V diskurzu prostorskega načrtovanja se urbana krajina kot dejavnik reprodukcije neenakosti med spoloma pojavlja le redko. Knjiga *Feminist City* tako kliče po novem kritičnem korektivu ter ponovnem premisleku o prostoru in neenakosti. Nobena družba, stavba ali soseska namreč ne more biti trajnostna in vzdržna, če je zgrajena zgolj za 50 % prebivalstva.

* Ob knjigi Kern, Leslie. *Feminist City: Claiming Space in a Man-Made World*. Verso, 2021.